

عنوان کتاب: معاشرت به معروف

و نقش آن در تحکیم خانواده از منظر قرآن

نویسنده: دکتر عنایت شریفی

دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

بهار ۱۴۰۱

سرشناسه: شریفی، عنایت، ۱۳۴۷ -

Sharifi, Enayat

عنوان و نام پدیدآور: معاشرت به معروف و نقش آن در تحکیم خانواده از منظر قرآن/ نویسنده
عنایت شریفی .

مشخصات نشر: تهران : جهاد دانشگاهی، واحد علامه طباطبائی، انتشارات، ۱۴۰۱ .

مشخصات ظاهری: ۱۹۸ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۰۶-۶۶-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۸۷] - ۱۹۸ .

موضوع: امر به معروف و نهی از منکر -- جنبه‌های قرآنی

Qur'anic teaching -- *Enjoining what is good and prohibiting what is evil

خانواده‌ها -- جنبه‌های قرآنی

Families -- Qur'anic teaching

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی. واحد علامه طباطبائی

رده بندی کنگره: BP۱۰۴

رده بندی دیویی: ۲۹۷.۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۴۲۷.۳

www.ketab.ir

/ معاشرت به معروف و نقش آن در تحکیم خانواده از منظر قرآن /

/ دکتر عنایت شریفی /

/ چاپ اول / ۱۴۰۱ تهران / ۵۰۰ نسخه /

/ شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۰۶-۶۶-۴ /

/ نشانی انتشارات : تهران، خیابان کریمخان، نبش خیابان عضدی شمالی، ساختمان علامه

طباطبائی، طبقه اول /

/ www.jatt.ir /

/ تمام حقوق چاپ و نشر برای مؤلف محفوظ است /

/ انتشارات جهاد دانشگاهی واحد علامه طباطبائی /

سخن ناشر

نقش پژوهش در توسعه علمی فرهنگی و به دنبال آن در توسعه‌ی همه‌جانبه و فراگیر بر هیچ متفکری پوشیده نیست. پژوهش‌های بنیادین زیربنای استوار هر توسعه و پیشرفتی را شکل می‌بخشد و زمینه‌های رشد و تعالی جوامع را فراهم می‌سازد. تصور توسعه‌ی همه‌جانبه بدون این پژوهش‌ها، تصویری باطل و بیهوده است و بی‌گمان راه به جایی نمی‌برد و دیر یا زود در بستر تجربه به ویژه تجربه‌های دراز مدت بطلان آن بر همه آشکار می‌گردد. آثار تحقیقاتی ارزشمند همانند خون تازه‌ای است که در رگ‌های علم و دانش جاری می‌گردد و جانی تازه بدان می‌بخشد.

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد علامه طباطبائی مفتخر است که برای نیل به توسعه‌ی علمی و فرهنگی به نشر آثار محققان ارجمند می‌پردازد و آثار این عزیزان را به جامعه علمی عرضه می‌کند و از این رهگذر در راه توسعه‌ی علم و دانش گام‌هایی هر چند کوتاه بر می‌دارد. امید است نتیجه این تلاش زمینه‌های پیشرفت مین اسلامی ما، ایران را فراهم آورد، به سربلندی ملت ایران بیانجامد.

انتشارات جهاد دانشگاهی

واحد علامه طباطبائی

فهرست

۱۳	..... مقدمه:
	فصل اول:
۱۷	..... کلیات
۱۹	..... ۱-۱- مفهوم شناسی
۱۹	..... ۱-۱-۱. خانواده
۲۱	..... ۱-۲- معاشرت
۲۲	..... ۱-۳- معروف
۲۳	..... ۱-۴- معاشرت به معروف
۲۴	..... ۱-۵- تحکیم خانواده
۲۴	..... ۱-۷- مبادی تحقیق
۲۴	..... ۱-۲- اهمیت خانواده

- ۲۷ ..... ۲-۲-۱. کارکردهای تشکیل خانواده.
- ۲۷ ..... ۱-۲-۲-۱. ایجاد آرامش روانی.
- ۲۹ ..... ۲-۲-۲-۱. رشد و تکامل شخصیت.
- ۲۹ ..... ۳-۲-۲-۱. آموزش نقش های جنسیتی.
- ۳۰ ..... ۴-۲-۲-۱. مشروعیت یابی فرزندان.
- ۳۱ ..... ۵-۲-۲-۱. جلوگیری از انحرافات اجتماعی.
- ۳۲ ..... ۶-۲-۲-۱. تنظیم رفتارهای جنسی.
- ۳۴ ..... ۷-۲-۲-۱. توسعه زندگی و افزایش رفاه و روزی.
- ۳۶ ..... ۸-۲-۲-۱. توسعه شخصیتی.
- ۳۶ ..... ۹-۲-۲-۱. بازداشت و نگهداری از گناه.
- ۳۷ ..... ۱۰-۲-۲-۱. رشد فضای اخلاقی و معنوی در خانواده.

فصل دوم:

- ۴۳ ..... نقش و تأثیر معاشرت به معروف در روابط بین زوجین در پایداری خانواده.
- ۴۵ ..... ۱-۲. نقش و تأثیر مصادیق فقهی و حقوقی در تحکیم خانواده.
- ۴۶ ..... ۱-۱-۲. مصادیق متقابل و مشترک.
- ۴۶ ..... ۱-۱-۱-۲. رعایت حقوق جنسی یکدیگر.
- ۵۱ ..... ۲-۱-۱-۲. حفظ عفاف و پرهیز از حريم شکنی و بی بندوباری.

- ۵۴ ..... ۱-۲-۱-۱-۲ آثار عفت ورزی
- ۵۶ ..... ۳-۱-۱-۲ پرهیز از شقاق و حلقه‌افزایی و عادلانہ آن
- ۵۹ ..... ۴-۱-۱-۲ ارث زن و شوهر نسبت به یکدیگر
- ۶۲ ..... ۵-۱-۱-۲ بازگشت به زندگی مشترکہ
- ۶۳ ..... ۶-۱-۱-۲ فرزندآوری
- ۶۶ ..... ۲-۱-۲ مصادیق فقهی و حقوقی اختصاصی مرد
- ۶۶ ..... ۱-۲-۱-۲ ملحقیت خانوادہ
- ۶۷ ..... ۲-۲-۱-۲ پرداخت مهر
- ۷۱ ..... ۳-۲-۱-۲ پرداخت نفقه به همسر
- ۷۴ ..... ۴-۲-۱-۲ مسکن
- ۷۵ ..... ۵-۲-۱-۲ حق حضانت و شیردادن
- ۷۵ ..... ۶-۲-۱-۲ حق همخوانی و زناشویی
- ۷۶ ..... ۷-۲-۱-۲ اجتناب از قذف و نسبت ناروا
- ۷۸ ..... ۸-۲-۱-۲ رفتار مناسب و پسندیدہ بازن در طلاق و مراحل آن
- ۷۸ ..... ۱-۸-۲-۱-۲ بازگشت از تصمیم طلاق به قصد رفتار بر طبق معروف
- ۷۹ ..... ۲-۸-۲-۱-۲ عمل به معروف به هنگام جدایی
- ۸۱ ..... ۳-۸-۲-۱-۲ پرداخت متاع معروف از سوی شوهر به زنی کہ برایش مهر تعیین نشده است

- ۹-۲-۱-۲. وصیت کردن به معروف..... ۸۳
- ۱۰-۲-۱-۲. رعایت احکام خواستگاری در دوران عده..... ۸۶
- ۳-۱-۲. مصادیق فقهی و حقوقی اختصاصی زن..... ۸۸
- ۱-۳-۱-۲. تمکین و پرهیز از نشوز و شقاق..... ۸۸
- ۱-۳-۱-۲. پاسخ به شبهه تنیه زن توسط شوهر..... ۹۳
- ۲-۳-۱-۲. عده بعد از فوت همسر..... ۹۶
- ۳-۳-۱-۲. طاعت از شوهر و عدم نافرمانی از او..... ۹۷
- ۱-۳-۳-۱-۲. وجوب اطاعت زن از شوهر به طور مطلق..... ۹۸
- ۲-۳-۳-۱-۲. وجوب اطاعت زن از شوهر مقید به حدود خاص..... ۹۹
- ۲-۲. مصادیق اخلاقی معاشرت به معروف در روابط بین همسران و نقش آنها در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم..... ۱۰۱
- ۱-۲-۲. مصادیق اخلاقی مشترک بین همسران..... ۱۰۲
- ۱-۱-۲-۲. محبت و مهروری..... ۱۰۲
- ۲-۱-۲-۲. معاشرت نیکو..... ۱۰۵
- ۳-۱-۲-۲. صبر و شکیبایی..... ۱۰۸
- ۴-۱-۲-۲. مدارا و رفق..... ۱۱۱
- ۵-۱-۲-۲. حمایت متقابل..... ۱۱۵

- ۱۱۶..... ۶-۱-۲-۲ گشت و چشم پوشی در زندگی مشترک
- ۱۱۶..... ۷-۱-۲-۲ صداقت
- ۱۱۸..... ۸-۱-۲-۲ کنترل خشم
- ۱۲۰..... ۹-۱-۲-۲ وفاداری
- ۱۲۱..... ۱۰-۱-۲-۲ سرپرستی مرد و پذیرش آن از سوی همسر
- ۱۲۴..... ۱۱-۱-۲-۲ ایجاد نشاط و شادمانی
- ۱۲۵..... ۱۲-۱-۲-۲ تعامل یا خانواده ها و خویشاوندان یکدیگر
- ۱۲۷..... ۱۳-۱-۲-۲ کاهش اختلاف های خانوادگی
- ۱۲۹..... ۲-۲-۲ مصادیق اختصاصی مرد نسبت به زن
- ۱۲۹..... ۱-۲-۲ احسان
- ۱۳۱..... ۲-۲-۲ مشورت با همسر
- ۱۳۵..... ۳-۲-۲ مراقبت از همسر
- ۱۳۶..... ۳-۲-۲ مصادیق اختصاصی زن نسبت به مرد
- ۱۳۶..... ۱-۳-۲-۲ نواضع و قنوت زن نسبت به شوهر
- ۱۳۷..... ۲-۳-۲-۲ حفظ خود، اسرار و اموال و حقوق شوهر
- ۱۳۸..... ۳-۳-۲-۲ تنظیم امور منزل
- ۱۳۹..... خلاصه فصل

فصل سوم:

- نقش معاشرت به معروف در روابط بین والدین و فرزندان در تحکیم خانواده..... ۱۴۳
- ۱-۳. مصادیق معاشرت به معروف والدین نسبت به فرزندان..... ۱۴۵
- ۱-۱-۳. نقش و تأثیر مصادیق فقهی و حقوقی معاشرت به معروف والدین نسبت به فرزندان..... ۱۴۶
- ۱-۱-۳-۱. تأمین نفقه و نیازهای مادی فرزندان..... ۱۴۶
- ۱-۱-۳-۱-۱. نفقه‌ی فرزند..... ۱۴۶
- ۱-۱-۳-۲. نفقه‌ی مادر..... ۱۴۸
- ۱-۱-۳-۲-۱. ارب..... ۱۴۹
- ۱-۱-۳-۳. آموزش احکام دین..... ۱۵۵
- ۱-۱-۳-۴. حق حیات..... ۱۶۰
- ۱-۱-۳-۵. تعلیم و تربیت..... ۱۶۱
- ۱-۱-۳-۶. تربیت جنسی و ازدواج..... ۱۶۴
- ۱-۳-۲. نقش و تأثیر مصادیق اخلاقی و ارزشی معاشرت به معروف والدین نسبت به فرزندان..... ۱۶۶
- ۱-۳-۲-۱. محبت و مهرورزی به فرزندان..... ۱۶۶
- ۱-۳-۲-۲. مشورت با فرزند..... ۱۶۷
- ۱-۳-۲-۳. دعا برای فرزندان..... ۱۶۸
- ۲-۳. مصادیق معاشرت به معروف فرزندان نسبت به والدین..... ۱۶۹
- ۱-۲-۳. مصادیق فقهی و حقوقی معاشرت به معروف فرزندان نسبت به والدین..... ۱۶۹

مقدمه:

خانواده به عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی و زیربنای جوامع و منشأ فرهنگ ها و تمدن‌ها در تاریخ بشر بوده است و از اهمیت خاصی برخوردار بوده است ولی با توجه به شرایط فعلی جوامع بشری پس از انقلاب صنعتی غرب و انقلاب کبیر فرانسه ظهور جریان‌های فمینیسم و پیدایش معضلات، آسیب‌ها و عوارضی چون، افزایش طلاق، افزایش سن ازدواج و مجرد زیستن، بی‌بندباری جنسی خشونت خانگی، پیدایش خانواده‌های تک‌والدینی، تک‌جنسیتی، دوجنسیتی (انسان و حیوان) و... جوامع بشری را دچار تنش‌ها و بحران ساخته است، از این رو ضرورت اقتضا می‌کند که به قرآن کریم به عنوان کتاب زندگی انسان مراجعه نموده و تدابیر قرآن برای تحکیم خانواده را مورد بررسی قرار دهیم. یکی از مهم‌ترین تدابیر قرآن کریم برای تحکیم خانواده قاعده معاشرت به معروف است که این قاعده هرچند دارای ماهیت اخلاقی است ولی بسیاری از فقها و حقوق‌دانان معاشرت به معروف در روابط خانوادگی را دارای معنای وسیع می‌دانند و مصادیق فراوانی را برای آن

می شمارند که این مصادیق در یک تقسیم بندی کلی به مصادیق معاشرت به معروف در رابطه بین زوجین و مصادیق معاشرت به معروف در رابطه بین والدین و فرزندان تقسیم می شوند و هریک از این دو قسم، مصادیقی دارند که یا دارای ماهیت فقهی و حقوقی هستند و یا دارای ماهیت اخلاقی و ارزشی. که هریک از این مصادیق در تحکیم خانواده نقش اساسی دارند..

براین اساس پژوهش حاضر در صدد است با روش توصیفی و تحلیلی به کارکردها و نقش معاشرت به معروف در روابط بین زوجین و روابط بین والدین و فرزندان را در تحکیم خانواده مورد بررسی قرار دهد. و در این مورد به سؤالات ذیل پاسخ دهد:

۱. نقش و تأثیر عمل معاشرت معروف در روابط زوجین در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم چگونه می باشد؟

۲. نقش و تأثیر عمل معاشرت به معروف در روابط بین والدین و فرزندان در تحکیم خانواده از منظر قرآن کریم چگونه می باشد؟

در باره پیشنهاد تحقیق تاکنون آثار فراوانی نگارش یافته است همانند؛ کتاب تحکیم خانواده از منظر قرآن و حدیث اثر محمد محمدی ری شهری و کتاب عوامل تحکیم بنیان خانواده اثر مصطفی کیانفرد و کتاب تحکیم خانواده اثر عباسعلی اختری و کتاب خانواده پایدار اثر دکتر صدر الدین شریعتی رساله دکتری خانم معصومه حافظی با عنوان «جایگاه اصل قرآنی معاشرت به معروف در تحلیل موارد چالشی روابط همسران» در سال ۱۳۹۵ دفاع شده است ایشان به خوبی حکومت اصل معروف بر احکام دیگر خانواده مثل کتک زدن همسر، ازدواج مجدد شوهر، حق طلاق و ازدواج موقت شوهر بررسی کرده است. و پایان نامه خانم سمیه خداکرمی با عنوان

بررسی تطبیقی قاعده معاشرت به معروف در فقه اسلام و حقوق موضوعه ایران، در سال ۱۳۹۸ در دانشگاه شاهد دفاع شده است پایان نامه معاشرت به معروف در روابط زوجین از منظر فقه امامیه و حنفیه اثر نسرین بلسوج زاده در دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۵. مقاله عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی اثر آقای دکتر صالح حسن زاده در مجله پژوهشنامه معارف قرآنی، ش ۱۵، زمستان ۱۳۹۳ و مقاله خانواده و عوامل پایداری آن از منظر قرآن کریم اثر عنایت الله شریفی در مجله پژوهشنامه معارف قرآنی شماره ۹ در تابستان ۹۱، مقاله قاعده لزوم معاشرت به معروف در روابط زن و شوهر، اثر آقای نوپه‌زار در فصلنامه خانواده پژوهی، سال یازدهم، شماره ۴۱، بهار ۱۳۹۴، در این مقاله ایشان به مبانی و اثبات قاعده بودن آن پرداخته و تنها احکام فقهی سوء معاشرت در مسأله جنسی و سکونت مورد بررسی قرار گرفته است، مقاله معاشرت به معروف اثر مریم احمدیه در نشریه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۵۲، تابستان ۱۳۹۰: در این مقاله مصادیق قرآنی و بعضی مصادیق فقهی ذکر شده است. و مقاله مبانی حسن معاشرت به معروف در نظام حقوقی خانواده از منظر قرآن اثر فائزه عظیم زاده اردبیلی در مجله فقه و حقوق خانواده شماره ۴۸: در این مقاله احکام قرآنی قاعده مورد بررسی قرار گرفته است و مقاله مصادیق فقهی و حقوقی معاشرت به معروف اثر عنایت شریفی در مجله پژوهشنامه معارف قرآنی شماره ۴۶ پاییز ۱۴۰۰ که در این مقاله به مصادیق فقهی و حقوقی قرآنی در روابط بین همسران که در تحکیم خانواده نقش اساسی دارند پرداخته است. ولی این کتاب با رویکردی جدید به مصادیق فقهی و اخلاقی معاشرت به معروف در روابط بین همسران و نقش آنها را در پایداری خانواده از منظر قرآن کریم پرداخته

است.. و این مسأله را در سه فصل مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در فصل نخست به تبیین کلیات و مبادی بحث می‌پردازد و در فصل دوم نقش و تأثیر معاشرت به معروف در روابط بین همسران در تحکیم خانواده را در مصادیق فقهی و حقوقی و مصادیق ارزشی و اخلاقی مورد بررسی قرار می‌دهد. و در فصل سوم به نقش و تأثیر معاشرت به معروف در روابط بین والدین و فرزندان در تحکیم خانواده را در مصادیق فقهی و حقوقی و مصادیق ارزشی و اخلاقی مورد بررسی قرار می‌گیرد

در پایان بر خود لازم میدانم از زحمات ریاست محترم جهاد دانشگاهی واحد دانشگاه علامه طباطبائی سرکارخانم دکتر مهری السادات موسوی و همکاران ایشان در انتشارات صمیمانه قدردانی و تشکر نمایم.

از آنجا که اثر پیش رو از ضعف و کاستی خالی نیست از استادان محترم و دانشجویان گرامی تقاضا دارم که با بیان نظرها و پیشنهادهای خود اینجانب را در رفع نواقض آن یاری رسانند.

عنایت شریفی

دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی تهران

بهار ۱۴۰۱